

Amiről keveset tudunk: Szepes és Árva

Rendhagyó nánási történelmi útirajz

Az Osztrák-magyar Monarchia felosztását 1918. április 8-án az Elnyomott Népek Kongresszusán Rómában összefogással akarták rendezni az érintett nemzetek. Helyette pár évvel később a Párizs környéki (Versailles Németország, Saint Germain Ausztria, Neuilly Bulgária, Trianon Magyarország, Sevres Oszmán Birodalom) békeszerződések keretében születtek döntések. A versailles-i kastélykert Nagy-Trianon palotájában – éppen száz éve – 1920. június 4-én aláírt békeszerződés (békediktátum) kimondta Magyarország függetlenségét, de területét felosztotta. ...és itt következnek a felsorolások: Ausztria, Csehszlovákia, Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, Románia a megfelelő területi a népességi adatsorokkal. A történelmi eseményt behatóbban ismerők még megemlítik Fiume 21 km² és Lengyelország 589 km². Az eredeti megállapodáshoz képest kisebb területrendezésekre, határmódosításokra még sort kerítettek, amelyek során kialakult a mai állapot. A legjelentősebb ezek között a velencei jegyzőkönyv alapján 1921. december 14–16. között Sopron és környékén megtartott népszavazás volt. Ekkor 257 km²-rel növekedett Magyarország területe. Ez viszont kevesebb, mint a fele a Lengyelországhoz csatolt területnek. Most ez utóbbival szeretnék kicsit foglalkozni.

Lengyelország ugyan aláírta Trianonban a Magyarországra kényszerített békét, de... (A lengyelek két magyar vármegye területét illetően az etnikai határokat jelölték meg. Mivel Szepes és Árva megyék déli részén a szlovákok éltek többségben a csehek az egész megye területére ajánlottak népszavazást.)

Az antant nem teljesítette a lengyel követelést a történelmi Magyarország általuk elképzelt területe egy részének a bekebelezésére, ezért a trianoni rendelkezéseket már nem ratifikálták. (Az 1412–1772-es zálogosítást történelmi határnak tekintették. Ezt 1918-ban megszállással próbálták megerősíteni.)

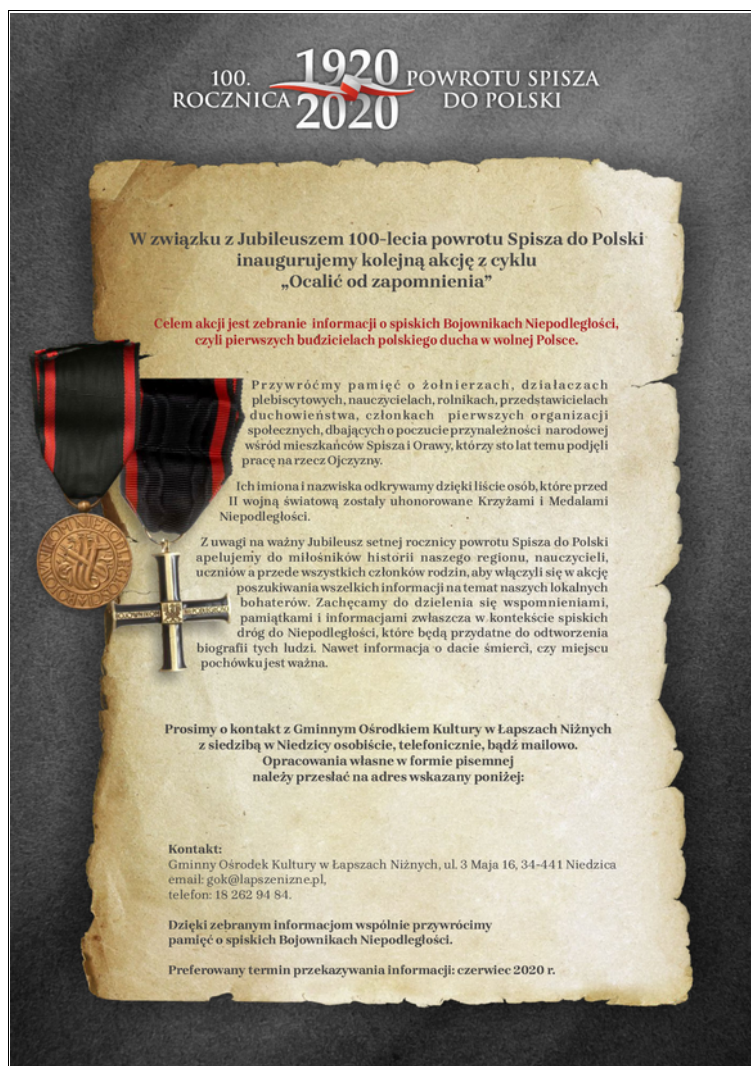
A spai konferencia 1920. július 11-én elvetette a népszavazást a cseh-lengyel területi vitában. A nagykövetek tanácsa 1920. július 20-ai végleges döntésével megosztotta Árva és Szepes vármegyéket Cseh-Szlovákország és Lengyelország között. Lengyelország Árva megyében a 389 km²-es északkeleti jablonkai részt: Jablonka, Chizsne, Felsőlipnica, Alsólipnica, Szárnya, Felsőzubrica, Alsózubrica, Bukovinapodszkle, Harkabúz, Oravka, Pekelnik, Podvilk (16 ezer lakos), Szepesből egy 195 km²-es részt: Dercsény, Feketebérc, Frigyesvágása, Szepesgyörke, Bélakorompa, Újbéla, Alsólápos, Felsőlápos, Kislápos, Nedec, Répásfalú, Újterebes, Szentmindszent, Falstin (8,7 ezer lakos) kapta. Összesen 584 km². Ezen a területen 1920-ban kb. 1000 magyar élt. Volt még néhány apróbb határmódosítás (kb 5 km²), de ennek taglalásától most eltekintek.

Ki gondol erre, amikor Zakopánében jár?

Mivel ez a rendezés nem közvetlenül Magyarország és Lengyelország között történt, ezért tudunk róla nagyon keveset, szinte semmit.

Azóta eltelt száz esztendő Magyarországin is Lengyelországban is. A magyarországi évfordulós megemlékezésekről beszámolt minden hazai média. ...de hogyan és miről emlékeztek Alsólápos és Jablonka környékén 2020-ban.

Szepes 100 éve tért vissza Lengyelországba

2020 júliusában Lengyelország Árva és Szepes községeiben megemlékezéseket tartottak. Az internet segítségével a következő részben két település ünnepi tudósításából idézek.

Jablonka község (Árva) 2020. július 16-án és 17-én ünnepelte a független Lengyelországhoz csatlakozásának 100. évfordulóját.

– 2018 minden lengyel számára különleges évfordulót jelentett – megünnepeltük a függetlenség 100. évfordulóját. Számunkra, orávok számára ugyanolyan fontos a 2020-as év, amikor megünnepeljük annak a 100. évfordulóját, amikor kis hazánkhoz – Oravához – Lengyelországhoz csatlakoztunk. Két évvel ezelőtt a jubileum az egész lengyel közösség ünnepe volt. Az ország története azonban helyi történeteket épít, ezért Jablonka község mindenkit meghív arra, hogy együtt ünnepeljenek. A jubileumi események programja lehetővé teszi számunkra, hogy méltóan megemlékezhessünk a nemzeti szellem ébredéséről Árva régióban, és bemutathassuk Lengyelország déli határvidékének történetét a szélesebb közösség számára – hangsúlyozták az ünnepség szervezői, Andrzej Duda, a Lengyel Köztársaság elnöke nemzeti védnöksége alatt.

Magyar részről Jablonka magyar testvértelepülésének Nagymányoknak a polgármestere vett részt az ünnepségen.

2020. július 28-án ünnepelték Spisz (Szepes) egy részének Lengyelországba való visszatérésének századik évfordulóját Lapsze Nizne-ben (Alsólápos). A Jakub Jamróz polgármester által rendezett ünnepségen a krakkói Nemzeti Emlékezet Intézetét a fióktelep igazgatóhelyettese, Cecylia Radon képviselte.

"A megosztó hatalmak bukása 1918-ban és a Lengyel-Litván Nemzetközösség újjászületése csak az államhatárokért folytatott harc kezdete volt. A Csehszlovákiával folytatott viták fő területei Zaolzie, Spisz és Orawa voltak. 1920-ban, amikor a bolsevik hadsereg Varsó felé közeledett, a lengyeleknek el kellett hagyniuk a népszavazás megtartásának tervét, és el kellett fogadniuk a Nagykövetek Tanácsának döntését. 1920. július 28-án csak egy tucat szepesi falut kaptunk. Czarna Góra, Dursztyn, Falsztyn, Frydman, Jurgów, Kacwin, Krempach, Łapszanka, Łapsz Nizne Łapsz Wyżne, Niedzica, Nowa Biała, Rzepisk és Trybsz."

A lengyelországi szepesi községben Lapsze Nizne (Alsólápos) község különleges módon emlékezik meg Spisz (Szepes) Lengyelországba való visszatérésének 100. évfordulójáról

Hajdúnánás... Krakkó... Zakopane... Nedec...
Eddig 45 országban – leginkább Európában – jártam, Lengyelországban többször is. Egyik alkalommal Budapestről Rózsahegyén át utaztam Krakkó felé. Átsuhantunk Jablonkán is, anélkül, hogy tudtam volna, talán még Magyarországon járok. 2009-ben már körültekintőbb

voltam. Igaz saját kocsival másak a lehetőségek. Nedec várát talán sokan ismerik, de Alsólápos, Felsőlápos és ami utána következik Újterebes nagyon megér egy kitérőt. Az, hogy ott magyarok is éltek arról már csak emléktáblák és a

temetői sírkövek tanúskodnak. Érdemes ezt a falut felkeresni, ráadásul a Poprad–Krakkó főútról nagyon kis kitérővel elérhető.

*Újterebes (lengyelül Trybsz) Árpád-házi Szent Erzsébet templom (1567)
Kívül és belül szépen felújítva*

Térkép és a szepesi dokumentum forrása: internet
Az újterebesi fotók a szerző felvételei

Nábrádi Benedek